

**СЕКЦІЯ ІІІ. МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО,
МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО, ПРАВО
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

**JEDINE CELÁ EURÓPA JE ZJEDNOTENOU EURÓPOU
(ONLY THE WHOLE EUROPE IS A UNITED EUROPE)**

*JUDr. Rastislav Funta, Ph.D., LL.M.,
Faculty of Social Sciences
University of Ss. Cyril and Methodius,
Trnava, Slovak Republic*

The EU is a “Community based on the rule of law, inasmuch as neither its Member States nor its institutions can avoid a review of the question whether the measures adopted by them are in conformity with the basic constitutional Charter, the Treaty.” Thus, it is an adoption of the concept of rule of law which is characterized by legality, division of powers, sovereignty and human rights... The modern constitutions are built upon two central ideas. First, defining themselves as the highest law, and second by establishing the fundamental rights and the principles of democracy... The constitutions should nevertheless be understood as autonomous normative order... Recent developments in the European constitutional culture have intensified the significance of constitutional conflict and the problem of (“who has the power decides”).

Key words: *European Union, Constitutionalism, Rule of Law*

Úvod: EÚ un objet politique non-identifié?

Čo je Európska Únia (EÚ)? Aj keď na jednej strane EÚ nie je ani medzinárodná organizácia a ani štát, [2, 56-62] je založená na princípe právneho štátu. V tejto súvislosti možno súhlasiť s J. Prusákom ktorý uvádza, že “*právny štát je existencionálnou nevyhnutnosťou demokracie, pretože pôsobí ako záruka proti regresii demokratickej formy vlády na nedemokraciu.*” [3, 253] EÚ nemôžeme považovať za štát pretože nedisponuje absolútnou mocou, keďže jej moc je odvodená od členských štátov (to len v prípade, keď by EÚ mohla nezávisle rozhodovať o právomociach ktoré si môže viať od jej členských štátov). [4, 155] Na druhej strane nie je ani konfederáciou (spolok štátov) ani federáciou (spolkový štát). [5, 384-385] Moderná štátoveda považuje EÚ za akúsi entitu *sui generis*. Takéto tvrdenie je podložené rozhodnutím Českého Ústavného súdu o Lisabonskej zmluve, kde sa uvádza, že “*Evropská unie pokročila zdaleka nejvíce v konceptu sdílené – „slité“ – suverenity (pooled sovereignty) a již dnes vytváří entitu sui generis, která těžko snese zařazení do klasických státovědných kategorií.*” [6, 104] Podľa Jacquesa Delorsa je EÚ

un objet politique non-identifié.” [7, 190-200] EÚ nebýva označovaná za *nation-state*, napriek tomu je s ním častokrát porovnávaná, najmä pri skúmaní otázky jej moci a suverenity. Tak napríklad pri porovnaní EÚ so Spojenými štátmi majú členské štáty EÚ viac právomocí v procese formulovania politiky ako aj v rámci možného veta a celého procesu implementácie právnych predpisov. Na základe toho môžeme dôjsť k záveru, že EÚ je chápaná ako systém viacúrovňového vládnutia, s ktorým je spojené zdieľanie a rozdelenie moci medzi supranacionálne, národné a územné orgány.

Európska Únia a federalizmus?

Zatiaľ čo pre Britov predstavuje federalizmus centralizáciu moci, Európsky pohľad je odlišný. Pod federalizmom sa chápe štátny systém, druh federálneho štátu alebo únie, pričom jednotlivé jeho časti sú v maximálnej miere nezávislé (opak unitárneho štátu). Aj keď EÚ zdieľa väčšinu znakov charakteristických pre federálny systém (napr. nadradenosť komunitárneho práva nad národným právom apod.), [8, 593] chýbajú jej dôležité črty federálneho zriadenia (najmä tá skutočnosť, že členské štáty EÚ zostávajú *pánmi zmlúv* [9, 3]). Napriek tomu, že je EÚ založená na odlišných tradíciách ako je tomu napr. v USA, v rámci zjednotenej Európy panuje určitý odpor k federalizmu vychádzajúc z obavy vytvorenia centralizovanej štruktúry podobnej Spojeným štátom americkým.

Projekt Európskej Integrácie a smerovanie k Lisabonu

Projekt Európskej integrácie bol a je často označovaný za nelegitímny a nedemokratický. Otázky demokratického deficitu (resp. odstraňovanie demokratického deficitu po prijatí Lisabonskej zmluvy) a akejsi permanentnej kríze Únie vychádzajú z toho, že *“politické elity častokrát zabúdajú na ideové východiská zjednotenej Európy a panuje tu presvedčenie, že mier, demokracia a prosperita Európy sú samozrejmosťou.”* [10, 10] Podľa Miguela Poiaresa Madura *“Európska Integrácia je výzvou nielen pre národné ústavné poriadky ale aj výzvou pre ústavné právo ako také.”* [11, 175]

Začiatky Europeizácie, otázka zjednotenej Európy, vychádzajú z myšlienok Aristida Brianda v snahe vytvoriť Európsky federatívny zväz (*Union fédéral européenne*) v roku 1929. Projekt nielen že podáva prvý náčrt ústavného usporiadania Európskej Únie, ale ponúka i nový pohľad na víziu supranacionálnej politickej organizácie. [12, 17] S obdobím predkomunitárnej Európy (1945-1950) môžeme spomenúť prejav Winstona Churchilla na univerzite v Zürichu (19.9.1946) ktorý volal po vytvorení niečoho ako Spojené Štáty Európske (*a kind of the United States of Europe*). Možnosť nadnárodnej integrácie je charakteristická pre tzv. Komunitárnu Európu (1952-1992) prostredníctvom Schumanovej deklarácie, Parížskej zmluvy o Európskom spoločenstve uhlia a ocele alebo Rímskych zmlúv. Vývoj v období po roku 1992, do prijatia Lisabonskej zmluvy v roku 2009, je význačný vytvorením Európskej Únie (po prijatí Jednotného Európskeho

Aktu v roku 1986), prostredníctvom Maastrichtskej zmluvy a revíziami v Amsterdamskej zmluve a Zmluve z Nice. [13, 29-38]

Návrh Zmluvy o Ústave pre Európu predložený 13.6.2003 bol odmietnutý v referendách vo Francúzsku a Holandsku, najmä z dôvodu federalistických ústavných prvkov obsahovala. Predstavovala zmluvu podliehajúcu pravidlám medzinárodného práva. a zároveň i ústavu, obsahujúcu prvky ústavného charakteru. Prostredníctvom nej nemalo dôjsť k nahradeniu národných ústav európskych krajín ale k jej uplatňovaniu na celom európskom území. Tzv. reformná Lisabonská zmluva už neobsahovala provokujúce federalistické prvky (podpísaná 13.12.2007) v porovnaní so zmenenou Zmluvou o Ústave pre Európu. V tejto súvislosti môžeme poznamenať, že od vstúpenia do platnosti Lisabonskej zmluvy (1.12.2009) nastupuje nová fáza európskej integrácie [15, 133-138], tzv. *únijná integrácia*.

Európa oslavuje Lisabonskú zmluvu, svoju novú ústavu [14, 65]: rozdiel medzi ideálom a ústavnou skutočnosťou

Prispela Lisabonská zmluva k zvýšeniu efektivity, demokracie a ústavnému ideálu alebo je už príliš neskoro pre zjednotenú úniu? Lisabonská zmluva sa výslovne zriekla ústavnej koncepcie ktorá pozostávala zo zrušenia všetkých existujúcich zmlúv a ich nahradením prostredníctvom jednotného textu s názvom 'ústava'. Hlavné princípy definujúce EÚ a jej ústavný právny poriadok boli formulované ESD. Sem môžeme zaradiť napr. princíp priameho účinku, [16, 3] prednosti alebo základné práva. [17, 4] Mnohé z ústavných princípov charakterizujúcich EÚ sú teda výsledkom sudcovského práva (*judge-made law*) než výslovne odvodené od zakladajúcich zmlúv. Aj keď Lisabonská zmluva po prvýkrát výslovne sleduje cieľ posilnenia demokratickej legitimacy Únie, po dlhom zápase štátov za jej prijatie a úvodnej eufórii nastúpilo vytriezvenie, keďže sa únia nestala jednoduchšou pre bežných občanov. Skôr je možné badať zápas Európskej Komisie pod Jose Manuel Barrosom, Európskeho Parlamentu a členských štátov o ich postavenie a moc (je tomu tak, pretože Lisabonská Zmluva sa zameriava na Brusel ako centrum moci a rozhodovania).

Je EÚ stále vzdialená bežnému občanovi?

Podľa mnohých odporcov reformného procesu v EÚ mala Lisabonská zmluva za následok prehĺbenie demokratického deficitu Únie. Argumentujú najmä tým, že poslanci Európskeho Parlamentu (EP), ktorí až doteraz boli zástupcami ľudí zo štátov združených v spoločenstve (*representatives of the peoples of the States brought together in the Community*) sa stali zástupcami občanov Únie (*representatives of the Union's citizens*). Lisabonská zmluva teda vytvorila, po prvýkrát, EÚ ktorá je ústavne oddelená a nadradená vo vzťahu k členským štátom (rovnako ako federálne Nemecko vo vzťahu k svojim krajinám/Länder). Členské štáty EÚ

stratili svoj charakter suverénneho štátu (z pohľadu ústavného práva nadobudli podobu regionálnych štátov v nadnárodnej federácii).

Záverčné slovo

Záverom by bolo vhodné zodpovedať otázku, či môže byť vznik nového konštitucionalizmu odpoveďou na úpadok starého? Základom európskeho konštitucionalizmu je jeho dynamika a flexibilita. Zmeny v konštitucionalizme majú značný vplyv na náš pohľad na právo a jeho význam v spoločnosti. Európsky konštitucionalizmus môžeme chápať ako krok k vytvoreniu spoločnej Európskej identity založenej na demokratických zásadách a spoločnej zdieľaných hodnotách. Domnievam sa, že prostredníctvom spolupráce medzi jednotlivými európskymi kultúrami, môžeme posilniť Európske hodnoty a posilniť tak Európsku identitu.

Vytvorenie viacúrovňového konštitucionalizmu podporilo prehľbovanie významu Európskej únie z pohľadu jej občanov. Pôsobí teda ako nástroj na dosiahnutie určitých spoločných politických cieľov na európskej úrovni prostredníctvom európskych inštitúcií, ktoré sú formálne autonómne (tzv. vertikálna dimenzia). Inou dimenziou európskeho viacúrovňového systému vládnutia je interakcia horizontálnej spolupráce a vzájomného uznávania (tzv. horizontálna dimenzia). V tejto súvislosti sa môžeme oprieť i o čl. 197 Zmluvy o fungovaní EÚ, kde sa uvádza, že účinné uplatňovanie práva Únie je *"vecou spoločného záujmu"*. Analýza ustanovení Lisabonskej zmluvy v zmysle viacúrovňového konštitucionalizmu vykazuje značný krok vpred v rozvoji Európskej únie a jej systému založenom na viacúrovňovom vládnutí. Namiesto smerovania EÚ k európskemu *superštátu*, Lisabonská zmluva podčiarkuje supranacionálne a intergovernmentálne prvky únie.

Summary

Finally it is appropriate to answer a question whether the creation of new constitutionalism can be the answer on the decline of the old one? The fundamental of the European constitutionalism is its dynamism and flexibility. Changes made in constitutionalism have a significant impact on our view on the law and its importance in society. European constitutionalism can be seen as a step towards the creation of a common European identity based on democratic principles and common shared values. I believe, that through cooperation between European cultures, we can strengthen European values and thereby strengthen the European identity.

The creation of a multilevel constitutionalism promote the importance of the European Union from the perspective of its citizens. Thus, it functions as a tool to achieve certain common policy objectives at European level through European institutions that are formally independent (so-called vertical dimension). Another dimension of the European multi-level governance system is the interaction of horizontal cooperation and

mutual recognition (so-called horizontal dimension). In this context, we can rely on Art. 197 of the Treaty on the Functioning of the EU, which stresses that effective implementation of Union law is "a matter of common interest". Analysis of the Lisbon Treaty, in the light of multilevel constitutionalism, exhibits significant step forward in the development of the European Union and its system based on multilevel governance. Instead putting the EU to a European superstate, the Lisbon Treaty highlights supranational and intergovernmental elements of the Union.

Literature

1. Rozsudok SDEÚ 294/83 Parti Ecologiste Les Verts v European Parliament [1986] ECR 1339, bod 23
2. Prusák, J. (1995): Teória Práva, VO PFUK, Bratislava (k pojmu štát pozri str. 56-62)
3. Prusák, J. (1991): Právny štát a zodpovednosť za výkon štátnej správy, Právny obzor 74, č. 6, str. 253
4. Rozhodnutie Nemeckého ústavného súdu vo veci Brunner v. European Union Treaty (the "German Maastricht Decision"), 2 BvR 2134/92 a 2159/92 z 12 Októbra 1993, BVerfGE 89, 155, [1994] 1 C.M.L.R. 57
5. Kresák, P. (1993): Porovnávacie štátne právo, VO PFUK Bratislava, (pre porovnanie federácie a konfederácie pozri str. 384-385)
6. Nález Ústavného súdu ČR vo veci Lisabonskej zmluvy, Pl. ÚS 19/08, bod. 104
7. Crouch, C., Streeck, W. (2005): The diversity of democracy, Edward Elgar Publishing, Chetltenham-Northampton, str. 190-200
8. Rozsudok SDEÚ 6/64, Falminio Costa v. Enel [1964] ECR 585, bod. 593
9. Rozsudok SDEÚ Solange II (Re Wuensche Handelsgesellschaft, BVerfG [1987] 3 CMLR 225265
10. Svoboda, P. (2010): Úvod do evropského práva, 3. vydání, C-H.Beck, Praha, str. 10
11. Maduro, M. P. (1998): We, the Court, the European Court of Justice, and the European Economic Constitution, Hart Publishing, Oxford, str. 175
12. Funta, R. (2010): 1000+ Otázok a odpovedí o EÚ & EU práve, 2. doplnené a rozšírené vydanie, Tribun EU, Brno, str. 17
13. Karas, V., Králik, A. (2004): Európske právo, Iura Edition, Bratislava-Trnava, str. 29-38
14. V zmluve sa nepoužíva pojem ústava (pozri Pernice I. (2008): Der Vertrag von Lissabon – Das Ende des Verfassungsprozesses der EU?, EuZW, str. 65). Tak ako bolo uvedené v už spomenutom

prípade Brunner, existencia demos-u (nem. Volk) je považovaná za predpoklad existencie ústavy štátu.

15. Paulíčková, A. (2008): Európska integrácia a otázky s ňou spojené. In: Ing. Viktorie Klímová (ed): XI. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Pavlov, 18. – 20. 6. 2008. Masarykova univerzita v Brně, Ekonomicko-správní fakulta, Katedra regionální ekonomie a správy, str. 133-138
16. Rozsudok SDEÚ 26/62 N.V. Algemeen Transport en expeditie Onderneming Van Gend en Loos c/a Nederlandse Administratie der Belastingen, ECR 1963, 3
17. Rozsudok SDEÚ 11/70 Internationale Handelsgesellschaft v. Einfuhr- und Vorratstelle für Getreide und Futtermittel [1970] ECR 1125, 4